„CONJUNCŢIA COMPUSĂ" *CA (…) SĂ*

CRISTINEL SAVA
Doctorand, Universitatea din Bucureşti

1. Introducere

În articolul de faţă, vom argumenta împotriva caracterului compus al grupării subordonatoare necircumstanţiale *ca (…) să*. Vom motiva demersul nostru prin faptul că lui *să* nu i se poate acorda statut de conjuncţie necircumstanţială (complementizator), ceea ce atrage după sine reinterpretarea grupării *ca (…) să* dintr-o structură compusă într-una de tipul *ca* + conjunctiv.

2. Statutul grupării *ca (…) să*

Stan (2007: 451-454) trece în revistă diversele interpretări care au fost date grupării *ca (…) să* în gramaticile româneşti vechi şi moderne, apoi, dezvoltându-şi argumentaţia pe un studiu al lui Luigi Rizzi din 2006, *Sintassi: le strutture*[1], susţine că, în cazul lui *ca … să* şi *ca să*, avem de-a face cu realizări ale aceluiaşi complementizator *ca (…) să*, distanţându-se astfel de poziţia noii *Gramatici* a Academiei (GALR, I: 649-650; cf. GBLR: 350), care vede în *ca … să* o variantă contextuală a lui *să*, în condiţiile avansării unor elemente din subordonată în poziţie preverbală, iar în *ca să* o conjuncţie distinctă, cu valori preponderent circumstanţiale (utilizările necircumstanţiale nefiind recomandate în limba literară).

Stan (2007) are meritul de a unifica într-o singură unitate *ca (…) să* elemente care sunt tratate diferit doar prin prisma specializării lor pentru marcarea unor raporturi diferite (necircumstanţiale, în cazul lui *ca … să*, şi circumstanţiale, în cazul lui *ca să*), fără ca, în structura internă, cele două să difere în vreun fel. Astfel, *ca … să* poate introduce şi subordonate circumstanţiale (finale, consecutive), după cum *ca să* poate introduce, în limba vorbită şi chiar în limba literară de până acum un secol (GBLR: 345), şi subordonate necircumstanţiale.[2]

Interpretarea lui Stan (2007) se înscrie în linia de gândire a unora dintre lingviştii de la sfârşitul secolului al XIX-lea, cum ar fi Timotei Cipariu şi Hariton Tiktin. Aceştia considerau elementul *ca* drept conjuncţie de sine stătătoare, urmată, la distanţă sau direct, numai de conjunctiv (Stan 2007: 453-454).

[1] În Laudanna, Alessandro e Miriam Voghera (a cura di), *Il linguaggio. Strutture linguistiche e processi cognitivi*, Roma, Bari, Editori Laterza, 2006. Studiul reia ideile din Rizzi (1997), articolul în care a dezvoltat pentru prima dată teoria „GComp scindat" şi care este citat în majoritatea studiilor.

[2] Faptul că, prin folosirea lui *ca să*, subordonata completivă „devine finală sau cel puţin capătă aspect de propoziţie finală" (Iordan 1956: 704) nu influenţează interpretarea structurii grupării respective ca fiind identică în ambele contexte.

BDD-V901 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:52:28 UTC)

2.1. ***Teoria GComp scindat („split CP")***

Stan (2007) îşi bazează interpretarea pe teoria GComp scindat. După cum GFlex s-a scindat într-o serie de proiecţii funcţionale (Acord, Timp, Aspect), Rizzi (1997) consideră că nici GComp nu exprimă o singură poziţie indivizibilă, ci putem vorbi de un sistem, sau domeniu al complementizatorului. Având în vedere că acest domeniu al complementizatorului este interfaţa dintre conţinutul propoziţional (exprimat de GFlex) şi structura supraordonată a frazei, trebuie să presupunem că el exprimă cel puţin două tipuri de informaţii, una orientată spre exterior, cealaltă orientată spre interior. Acest sistem binar este numit Forţă-Finit (Rizzi 1997: 283-285). Forţa reprezintă limita superioară a domeniului complementizatorului (cea care face legătura cu structura supraordonată), Finit reprezintă limita inferioară (cea care face legătura cu GFlex).

În Forţă se află complementizatorii care exprimă tipul de propoziţie: întrebare, declaraţie, exclamaţie, propoziţie relativă, comparativă etc. (de exemplu, la transpunerea vorbirii directe în vorbire indirectă, fiecare tip de enunţ cere un anumit complementizator: enunţurile asertive îl cer pe *că*, enunţurile interogative îl cer pe *dacă*, enunţurile imperative îl cer pe *să*, iar enunţurile exclamative îl cer pe *cum de* – GBLR: 343). În Finit se află complementizatorii care exprimă tipul de conţinut al GFlex-ului pe care îl guvernează: finit/non-finit (aşa-numitul „acord" între Comp şi Flex). Astfel, în engleză, *that* se combină doar cu un verb cu flexiune de timp, iar *for* doar cu infinitiv.

Un al doilea sistem exprimat în domeniul complementizatorului este sistemul Topic-Focus. Topicul reprezintă acel „element antepus, separat în general de restul propoziţiei printr-o «intonaţie de tip virgulă» şi care exprimă în mod normal informaţia veche, cumva disponibilă şi proeminentă în discursul precedent" (Rizzi 1997: 285, trad. n.), despre care se face un comentariu ce introduce informaţia nouă. Focusul reprezintă „elementul antepus care poartă accentul focal şi care introduce informaţia nouă, în timp ce propoziţia deschisă exprimă informaţia oferită contextual" (*ibidem*).

Acest sistem Topic-Focus se presupune că este prezent într-o structură frazală numai dacă este „cerut", adică numai atunci când există un constituent cu trăsături de topic sau de focus. În această situaţie în care sistemul Topic-Focus este activat, el va trebui automat să fie încadrat în sistemul Forţă-Finit, neexistând altă posibilitate, deoarece acesta marchează, prin cele două capuri ale sale, limita domeniului complementizatorului. Rizzi (1997: 288) ajunge astfel la configuraţia din (1):

(1) *… Forţă … (Topic) … (Focus) … Fin GFlex*

Bazându-se pe dovezi distribuţionale clare, Rizzi (1997: 325) ajunge la concluzia că pronumele relative sunt în specificatorul capului Forţă, pronumele interogative din interogativele directe concurează cu sintagmele focalizate pentru specificatorul capului Focus, complementizatori ca *that*, *que* etc. sunt în capul Forţă (atunci când este activat sistemul Topic-Focus), iar complementizatorii prepoziţionali romanici sunt în capul Fin.

Aplicând la limba română, avem aşadar complementizatorii *că* şi *ca* în Forţă, iar complementizatorul prepoziţional *a* (pentru infinitiv) şi complementizatorul *să* (pentru conjunctiv) în Fin. Aşa explică Stan (2007) distribuţia grupării nesudate *ca (…) să*[1], teoria

[1] Paoli (2003) identifică aceeaşi structură în completivele conjunctivale româneşti, dar consideră că teoria GComp scindat nu se poate aplica în mod direct românei. Pe de altă parte, Hill (2002, 2004) consideră că, în limba română, complementizatorii din propoziţiile declarative (*că*, *ca* şi *de*) sunt în Finit, nu în Forţă, şi că doar interogativele au elemente mai sus de Finit. În ce priveşte elementele *a* şi *să*, autoarea le consideră simple mărci modale.

BDD-V901 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:52:28 UTC)

GComp scindat dând seamă şi de obligativitatea folosirii lui *ca* în condiţiile avansării unor elemente în poziţie de topic/focus. Demonstrând că cele două elemente ale grupării nu sunt pe acelaşi plan, ocupând capuri diferite în domeniul complementizatorului, Stan (2007) scoate în evidenţă lipsa de unitate funcţională a grupării *ca (…) să* şi confirmă intuiţii mai vechi, reluate într-o oarecare măsură de noua *Gramatică* a Academiei şi de *Gramatica de bază a limbii române*, care văd în *să* o simplă marcă a conjunctivului atunci când intră în structura grupării *ca (…) să* (GALR, I: 633, 650; GBLR: 344).

Articolul de faţă îşi propune să ducă interpretarea şi mai departe şi să demonstreze, cu argumente atât sincronice, cât şi diacronice, că lui *să* nu i se poate acorda statut de conjuncţie nici în situaţiile în care apare singur, insistând astfel asupra ideii că între cele două elemente ale grupării *ca (…) să* există în mod clar o diferenţă de statut morfologic.

3. Statutul particulei *să*

3.1. *Argumente sincronice*

Din perspectiva gramaticii generativiste, Dobrovie-Sorin (1994: 93-98) a analizat argumentele care pledează fie pentru statutul de simplă particulă preverbală, morfem al conjunctivului (*să* în Flex), fie pentru statutul de complementizator (*să* în Comp).

3.1.1. *„Să" este în Flex.* În favoarea statutului de Flex al lui *să*, adică de particulă modală, sau morfem al conjunctivului, pledează, în opinia lui Dobrovie-Sorin (1994), exemplele[1] în care, în condiţiile deplasării unor elemente din subordonată în poziţie preverbală, se inserează, în faţa acestor elemente, complementizatorul *ca* (2a), iar *să* rămâne alături de complexul verbal, alături de negaţie, clitice şi semiadverbe, nimic în afară de acestea neputând interveni între *să* şi verb, nici măcar subiectul (2b):

(2) a. *Vreau ca până mâine să termine Ion cartea asta.*
b. **Vreau ca până mâine să Ion termine cartea asta.*

Teste de constituenţă, cum ar fi coordonarea, pledează tot pentru un statut de Flex:

(3) a. *Ştiu că mama a plecat şi Ion a rămas.*
b. **Vreau (ca mâine) să plece mama şi rămână Ion.*

Complementizatorii, cum este *că*, pot rămâne nerealizaţi în al doilea termen coordonat, pe când *să* nu poate lipsi.

Un alt argument adus de autoare pentru statutul de Flex al lui *să* este posibilitatea acestuia de a apărea împreună cu elemente relative, lucru imposibil pentru un complementizator tipic, cum e *că*:

(4) a. *Caut o fată cu care să plec la munte.*
b. *Caut fata cu care (*că) pleacă Ion la munte.*

De asemenea, în opinia lui Hill şi Tomić (2009: 198-200), posibilitatea apariţiei conjunctivului în forma perifrastică de viitor de tipul *am/o să plec* este un argument în plus pentru încadrarea lui *să* ca particulă preverbală ce face corp comun cu verbul, ajungând la

[1] Exemplele sunt preluate din Dobrovie-Sorin (1994: 93-95).

BDD-V901 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:52:28 UTC)

concluzia că „în limbile balcanice, marca modului subjonctiv se realizează în GMod, care face parte din câmpul flexionar (GFlex)” (Hill şi Tomić 2009: 200). Tot în GMod îl plasează pe *să* şi Rivero (1994), Cornilescu (2000) sau Hill (2004).

Am mai putea invoca un argument în favoarea statutului de Flex al lui *să*: dacă *să* ar fi conjuncţie, ar trebui ca subordonatele introduse de el să poată avea topică liberă şi să poată apărea şi în antepunere faţă de verb, acesta fiind una dintre proprietăţile conjuncţiilor subordonatoare (Pană Dindelegan, Dragomirescu, Nedelcu 2010: 36). Or, în condiţiile unei topici normale, şi completivele directe, şi finalele, şi consecutivele introduse de *să* apar strict în postpunere.

În alte cadre teoretice, tot pentru un statut afixal al lui *să* pledează şi Guţu Romalo (1968) sau Barbu (1999), care îl consideră afix mobil al conjunctivului, parte componentă a complexului verbal, alături de negaţie, clitice şi semiadverbe.

3.1.2. *„Să” este în Comp*. Pentru statutul de Comp al lui *să* pledează, în opinia lui Dobrovie-Sorin (1994: 95-97), următoarele aspecte: (a) faptul că *să* este invariabil; (b) faptul că *să* poate fi centrul unei propoziţii subordonate; (c) faptul că *să* precedă obligatoriu negaţia, cliticele şi semiadverbele.

La argumentele de mai sus se pot aduce însă contraargumente la fel de valide. Astfel, în opinia lui Barbu (1999: 77) caracterul invariabil al lui *să* este un argument „oarecum surprinzător” pentru statutul conjuncţional al acestuia, iar ordinea rigidă în care apare *să* faţă de celelalte elemente care ţin de complexul verbal nu este decât o verificare a uneia dintre trăsăturile sale afixale, de simplă particulă: „Una dintre caracteristicile cele mai pregnante ale afixelor este aceea că apar întotdeauna într-o ordine prestabilită, atât faţă de suport, cât şi unele faţă de altele” (Barbu 1999: 45).

De asemenea, Rivero (1994: 69, 70) observă că, în limbile balcanice, este o diferenţă importantă între subordonatele construite cu indicativul şi cele construite cu conjunctivul. Astfel, în subordonatele indicative din greaca modernă, negaţia precedă particulele modale, în timp ce în subordonatele conjunctivale din greaca modernă şi română, ordinea este inversată, negaţia urmând particula modală. În opinia autoarei, această ordine nu reflectă diferenţe ce ţin de structura de adâncime, ci consideră că GNeg este generat mai sus de GMod în toate subordonatele, iar ordinea de suprafaţă din subordonatele conjunctivale rezultă din încorporarea particulei modale în negaţie.

În ce priveşte faptul că *să* poate fi centrul unei propoziţii subordonate, nu ne este clar că, în astfel de contexte, avem într-adevăr de-a face cu o subordonată conjuncţională. Iliescu (1960) atrage atenţia asupra faptului că, încă din limba latină, anumite categorii de verbe cereau un conjunctiv fără conjuncţie, construcţie care s-a păstrat şi în limba română după aceleaşi categorii de verbe, iar concluzia la care ajunge este că „putem presupune că limba română continuă construcţia latinească” (Iliescu 1960: 335; vezi *infra* **3.2.**).

Dobrovie-Sorin (1994: 96-98) oferă un ultim argument pentru statutul de Comp al lui *să*: imposibilitatea apariţiei acestuia în condiţiile inversiunii verb-clitic (5e, f) s-ar explica prin faptul că verbul se mută în Comp, blocând accesul lui *să* la această poziţie. Mai mult, în astfel de contexte, complementizatorul *ca* este negramatical atât în prezenţa lui *să*, cât şi în condiţiile deplasării verbului.

(5) a. *Să trăiască România!*
b. *Să se întâmple ce s-o întâmpla!*
c. *Trăiască România!*
d. *Întâmple-se ce s-o întâmpla!*

BDD-V901 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:52:28 UTC)

e. **Să întâmple-se ce s-o întâmpla!*
f. **Întâmple-se să ce s-o întâmpla!* (*apud* Dobrovie-Sorin 1994: 96)

Comparând situaţia din română cu cea din franceză, unde, în frazele independente la modul subjonctiv, complementizatorii sunt obligatorii: *que tout le monde soit prêt*, dar în condiţiile inversiunii verb-subiect, sunt obligatoriu absenţi: *Vive la France!*, Dobrovie-Sorin (1994: 97) este de părere că elementul *să* din propoziţii ca (5a, b) ar trebui să fie considerat complementizator.[1]

În privinţa acestui ultim argument, Barbu (1999: 78) atrage pe bună dreptate atenţia că inversiunea verb-clitic este blocată şi de semiadverbe (*mai*, *cam*) sau de negaţie, elemente cărora nu le putem atribui rol de complementizator, cu alte cuvinte verbul concurează pe acea poziţie nu doar cu *să*, ci şi cu alte elemente ale complexului verbal. Aceasta nu arată decât că (im)posibilitatea inversiunii respective are altă explicaţie.

După cum se ştie, la persoana a 3-a a conjunctivului, în propoziţiile principale, morfemul *să* poate lipsi (GBLR: 235), el nemaifiind obligatoriu datorită faptului că forma de conjunctiv se diferenţiază de forma de indicativ prin terminaţii distincte (Guţu Romalo 1968: 179). În absenţa acestuia, verbul suportă procesul numit, în gramatica generativistă, Long Head Movement (Mutare Lungă a Centrului – mutarea unui centru V sau Aux peste un Aux intermediar).

LHM este o operaţie de ultimă instanţă (engl. *last resort operation*), motivată de faptul că, în limbile de origine sau influenţă slavică (între care se include şi româna, ca limbă balcanică), cliticele (atât auxiliarele, cât şi pronumele) au nevoie de un suport antepus (Rivero 1994: 88; cf. Cornilescu 2000:87, 88).

Însă regula aceasta există şi în aria romanică. În latină, pronumele care s-au transformat mai apoi în clitice nu ocupau niciodată poziţia P1 în propoziţie, poziţia forte din punct de vedere al accentuării, ci poziţia P2, o poziţie tipic neaccentuată, sau o altă poziţie mai depărtată în propoziţie, cu condiţia să fie precedate de un termen forte local (Reinheimer şi Tasmowski 2005: 25-28). În trecerea de la latină la limbile romanice vechi, s-au petrecut o serie de schimbări în sintaxă, printre care dependenţa obligatorie a pronumelor clitice de un element focalizat care le precedă şi care poate fi un verb sau, în propoziţiile scurte, şi un element nonverbal (Reinheimer şi Tasmowski 2005: 31). Aceasta ne aduce la legea lui Tobler-Mussafia, că „în limbile romanice vechi, pronumele clitice în acuzativ şi dativ nu pot sta pe prima poziţie absolută a frazei” (Reinheimer şi Tasmowski 2005: 54).

Astfel, această evoluţie istorică explică de ce, în absenţa unui element antepus cliticului, verbul trebuie să urce: cliticul are nevoie de un suport morfologic (şi fonetic); urcarea verbului este motivată de acest fapt şi nenecesară atunci când suportul cliticului este realizat prin negaţie, semiadverbe sau morfemul de conjunctiv *să* (în cazul conjunctivului din propoziţii principale), precum şi de alte elemente (în propoziţiile subordonate), de la conjuncţii până la pronume relative. Prin urmare, nu mutarea verbului în Comp îl blochează pe *să*, ci absenţa acestuia determină mutarea verbului, ca o operaţie de ultimă instanţă. Dovadă în acest sens este şi faptul că, atunci când verbul este la alte persoane decât persoana a 3-a, inversiunea verb-clitic este împiedicată tocmai de imposibilitatea suprimării morfemului *să*. Concluzia este

[1] Ca rezolvare a proprietăţilor contradictorii ale lui *să*, Dobrovie-Sorin (1994: 100-104) propune să considerăm că *să* ocupă capul unei proiecţii hibride rezultate din încorporarea celor două capete funcţionale alăturate Comp şi Flex. Fiind adiacente, ele sunt coindexate, suferind apoi un proces de încorporare restructurantă fie într-o proiecţie mixtă etichetată GComp/GFlex, fie într-o proiecţie extinsă a lui Flex sau GFlex. La aceeaşi opinie se raliază şi Paoli (2003).

BDD-V901 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:52:28 UTC)

că nu există nicio concurenţă între verb şi particula *să* pentru o presupusă poziţie Comp.

3.2. *Argumente diacronice*

Multe dintre argumentele care se aduc în favoarea statutului de complementizator al lui *să* se bazează tocmai pe originea sa conjuncţională (< lat. *si*) şi pe funcţionarea sa în limba veche drept conjuncţie subordonatoare cu multiple valori (condiţională, finală, consecutivă), care se putea combina atât cu conjunctivul, cât şi cu indicativul sau condiţionalul. În acelaşi timp însă, studiile care susţin statutul de afix al lui *să* (Guţu Romalo 1968, Barbu 1999), deşi nu neagă vechiul său statut conjuncţional, consideră că această particulă şi-a pierdut trăsăturile de conjuncţie rămânând simplu afix.

În ce priveşte statutul conjuncţional al lui *să*, lucrurile nu par să fie clare nici în diacronie. Diverse studii au pus în discuţie atât originea conjuncţională a lui *să*, cât şi continuitatea lui până în româna actuală.

Pe lângă etimologia tradiţională (conjuncţia latinească *si*), s-au mai propus forma de conjunctiv a verbului *esse – sit* (Nicholson 1935), particula de întărire latinească *si* (Barbu 1951 este de părere că încă din latină *si* funcţiona ca o particulă modală, el acordând acelaşi statut şi românescului *să*), adverbul latinesc *sic* (Bonfante 1942).

În ce priveşte conjuncţia condiţională *să* în limba română, Skårup (1990) susţine, pe baza textelor, că între utilizarea condiţională a lui *să* + indicativ/condiţional în limba veche şi utilizarea condiţional-concesivă a lui *să* + conjunctiv în româna actuală nu există continuitate. Prima structură a dispărut spre sfârşitul secolului al XVII-lea, în timp ce a doua, derivată din valoarea de prezumtiv a conjunctivului, a început să fie folosită în limbă cam în acelaşi timp. Cele două structuri însă nu au coexistat în limbă în secolele anterioare, ci, când una a încetat să existe, s-a născut cealaltă.[1] Concluziile sale par să fie confirmate de studiul lui Roques (1907), care, pe baza celor mai vechi texte româneşti, îl găseşte pe *să* condiţional (aflat în luptă cu *de*) utilizat exclusiv cu indicativul şi condiţionalul. În opinia lui Skårup (1990), în structura cu indicativ/condiţional, *să* era într-adevăr conjuncţie, în schimb, în structura cu conjunctiv, este doar un semn al acestui mod (raliindu-se la opinia lui Barbu 1951).

În fine, cel mai puternic argument că nici în limba română veche *să* pe lângă conjunctiv nu avea rol de conjuncţie, ci de simplu morfem al modului respectiv este adus de Iliescu (1960). Ea aduce în discuţie completivele cu conjunctivul fără conjuncţie, de tipul *uolo facias*, care au constituit „o categorie de sine stătătoare şi vie în tot timpul latinităţii" (Iliescu 1960: 332). Acest tip de completivă apare după anumite categorii de verbe: verbe care exprimă o voinţă sau o hotărâre (*concedo* 'a permite', *iubeo* 'a porunci', *uolo* 'a vrea', *suadeo* 'a sfătui'), o cerere sau o rugăminte (*adhortor* 'a încuraja', *oro* 'a ruga', *quaeso* 'a ruga'), verbe şi expresii impersonale (*licet* 'e permis', *oportet* 'se cuvine, trebuie') şi verbe cauzative (*facio* 'a face'). În epoca clasică, numărul acestor verbe creşte, iar construcţia este foarte mult folosită în limba populară, fiind însă evitată de limba literară, care insera în mod constant conjuncţia *ut* în astfel de structuri. Adoptând opinia lui Barbu (1951) că *să* este doar morfem al conjunctivului, autoarea observă că, în limba română, completivele fără conjuncţie (adică doar cu *să* + conjunctiv) apar după aceleaşi categorii de verbe ca în limba latină: *a porunci*, *a vrea*, *a permite*, *a hotărî*, *a dori*, *a ruga*, *a cere*, *se cuvine*, *e necesar*, *trebuie* (Iliescu 1960: 335). Citându-l pe Meyer-Lübke (1900: 649), ea este de acord cu afirmaţia acestuia că „une locution comme *te rog să vii* correspond plus exactement au *rogo uenias* qu'à *rogo ut uenias*" (Iliescu 1960: 335). O astfel de construcţie explică, în opinia autoarei, de ce *să* urmează verbe de

[1] E vorba doar de construcţiile condiţionale în care intră *să*, nu şi de conjunctivele finale sau completive, care coexistă cu structurile de tipul *să* [condiţional] + indicativ/condiţional-optativ.

BDD-V901 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:52:28 UTC)

voinţă, lucru greu explicabil pentru autorii care văd în *să* un urmaş al conjuncţiei condiţionale latineşti *si*.[1]

Astfel, nici din punct de vedere diacronic nu este clar că, în subordonatele necircumstanţiale şi în cele circumstanţiale finale şi consecutive, *să* este conjuncţie. Iar construcţiile condiţionale cu indicativul, în care *să* are statut conjuncţional clar, nu par a fi continuate, după cum se credea, de construcţiile condiţional-concesive cu conjunctivul.

4. Concluzii şi urmări ale acestor interpretări

După cum am văzut, atât argumentele sincronice, cât şi cele diacronice confirmă poziţii care au fost adoptate de-a lungul timpului şi care îl consideră pe *să* o simplă particulă modală, un morfem al conjunctivului, un afix alături de alte afixe care formează complexul verbal. Având în vedere încadrarea morfologică diferită a celor două componente ale aşa-numitei „conjuncţii compuse" *ca (…) să*, este preferabil sub aspect teoretic să considerăm că avem o conjuncţie simplă *ca*, ce se poate combina, imediat sau la distanţă cu conjunctivul, confirmând astfel intuiţia mai veche a lui Timotei Cipariu (Stan 2007: 453-454). Acesta, mai întâi în *Compendiu de gramateca limbei romane* (1855), iar, mai apoi, în prima gramatică academică a limbii române (1869-1877; ap. Stan 2007: 453), face o distincţie clară între *să*, pe care îl echivalează cu *de* şi *dacă*, atribuindu-i astfel valoare condiţională, şi *ca* şi *pentru ca*, pe care le încadrează în rândul conjuncţiilor „finali, care arata scopulu" (Cipariu 1855: 73).

Interpretarea noastră este susţinută şi de faptul că, în locul lui *ca*, în construcţii neacceptate de norma literară poate apărea *că* (6), iar în limba veche putea apărea *cum* (7), limba oscilând aşadar în ce priveşte conjuncţiile cu care se combină conjunctivul.

(6) a. *Zicea **că** Ion **să** nu mai plece la câmp.* (*apud* Hill 2002: 229)
b. *Zicea **că să** n-o mai invite pe Maria.* (*apud* Hill 2002: 230)

(7) a. *Cearem cu liubov de la domniata, cum de-acest lucru avem Scriptură şi la împăratul binişor, **cum** acest om, cu toate unealtele lui, **să** margă în crăirea noastră fără grije.* (DÎR, XCV, p. 186, 1593)
b. *Îngăduit-au pre voia împăratului **cum să** ţie Ardealul cu nume de gobărnator, însă într-acest chip **cum să**-l ţie pân în viiaţa domniii-lui.* (DÎR, XLVIII, p. 145)

Într-o astfel de interpretare, teoria lui Rizzi (1997), deşi explică fenomenele de topicalizare/focalizare şi ordinea elementelor de la periferia stângă a propoziţiei, nu mai este necesară pentru a explica structura construcţiei *ca* + conjunctivul decât în măsură în care considerăm că verbul subordonat, împreună cu tot complexul verbal (aici incluzându-se şi *să*) urcă în Flex.

Caracterul opţional sau negramatical al conjuncţiei *ca* în limba română standard de astăzi poate fi doar o continuare şi o rafinare a situaţiei completivelor cu conjunctivul fără conjuncţie din latină.

[1] „Bien que *să* … représente indubitablement le lat. *si*, on s'étonne pourtant de le voir employé précisément avec la manifestation d'une volonté, car on devrait plutôt l'attendre avec les verbes qui expriment un mouvement de l'âme" (Meyer-Lübke 1900: 648).

BDD-V901 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:52:28 UTC)

SURSE

DÎR – Chivu, Gheorghe, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniţă, Alexandru Mareş, Alexandra Roman-Moraru, 1979, *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Academiei.

BIBLIOGRAFIE

Barbu, Ana-Maria, 1999, „Complexul verbal”, *Studii şi cercetări lingvistice*, L, nr. 1, p. 39-84.

Barbu, N. I., 1951, „«Să», semn distinctiv al subjonctivului în limba română”, *Buletin ştiinţific, Secţiunea de ştiinţa limbii, literatură şi arte*, I, nr. 1-2, p. 55-62.

Bonfante, Giuliano, 1942, „The Romance Desiderative Se”, *PMLA*, 57, nr. 4, p. 930-950.

Cipariu, Timoteu, 1855 (MDCCCLV), *Compendiu de gramateca limbei romane*, Blasiu, Tipariulu Sem. Diecesanu.

Cornilescu, Alexandra, 2000, „The double subject construction in Romanian”, în Virginia Motapanyane (ed.), *Comparative Studies in Romanian Syntax*, Amsterdam, Elsevier, p. 83-133.

Dobrovie-Sorin, Carmen, 1994, *The Syntax of Romanian. Comparative Studies in Romance*, Berlin, New York, Mouton de Gruyer.

GALR – Guţu Romalo, Valeria (coord.), 2005, *Gramatica limbii române*, vol. I, Bucureşti, Editura Academiei Române.

GBLR – Pană Dindelegan, Gabriela (coord.), 2010, *Gramatica de bază a limbii române*, Bucureşti, Univers Enciclopedic Gold.

Guţu Romalo, Valeria, 1968, *Morfologie structurală a limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei.

Hill, Virginia, 2002, „Complementizer Phrases in Romanian”, *Rivista di Linguistica*, 14, nr. 2, p. 223-248.

Hill, Virginia, 2004, „On left periphery and focus”, în Olga Mišeska Tomić (ed.), *Balkan Syntax and Semantics*, Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins, p. 339-354.

Hill, Virginia, Olga Mišeska Tomić, 2009, „A Typology of Subjunctive Complements in Balkan Languages,”, *Bucharest Working Papers in Linguistics*, XI, nr. 1, p. 197-208.

Iliescu, Maria, 1960, „O construcţie populară latinească: propoziţia completivă cu conjunctivul fără conjuncţie”, *Studii clasice*, II, p. 331-336.

Iordan, Iorgu, 1956, *Limba română contemporană*, Bucureşti, Editura Ministerului Învăţământului.

Meyer-Lübke, W. (1900) – *Grammaire des langues romanes*, vol. 3, trad. fr. de Auguste Doutrepont şi Georges Doutrepont, Paris, H. Welter.

Nicholson, G. G., 1935, „Origine de la conjonction *si*”, *Romania*, LXI, nr. 241, p. 3-16.

Paoli, Sandra, 2003, *COMP and the left-periphery. Comparative evidence from Romance*, University of Manchester (teză de doctorat).

Pană Dindelegan, Gabriela, Adina Dragomirescu, Isabela Nedelcu, 2010, *Morfosintaxa limbii române. Sinteze teoretice şi exerciţii*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Reinheimer, Sanda, Liliane Tasmowski, 2005, *Pratique des langues romanes. II. Les pronoms personnels*, Paris, L’Harmattan.

Rivero, María Luisa, 1994, „Clause Structure and V-Movement in the Languages of the Balkans”, *Natural Language & Linguistic Theory*, 12, nr. 1, p. 63-120.

Rizzi, Luigi, 1997, „The Fine Structure of the Left Periphery”, în Liliane Haegeman (ed.), *Elements of Grammar. Handbook in Generative Syntax*, Dordrecht, Boston, London, Kluwer Academic, p. 281-337.

Roques, Mario, 1907, „Recherches sur les conjonctions conditionelles *să*, *de*, *dacă* en Ancien Roumain”, *Romanische Forschungen* („Mélanges Chabaneau”), XXIII, p. 825-839.

Skårup, Povl, 1990, „La particule «să» dans des subordonnées à valeur conditionnelle en daco-roumain”, *Revue Romane*, XXV, nr. 2, p. 279-291.

Stan, Camelia, 2007, „Notă gramaticală: conjuncţia ca (...) să”, *Studii şi cercetări lingvistice*, LVIII, nr. 2, p. 451-458.

BDD-V901 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:52:28 UTC)

THE "COMPOUND CONJUNCTION" *CA (…) SĂ*

(*Abstract*)

In the present paper, we argue against the compound character of the subordinating element *ca (…) să*. After bringing both synchronic and diachronic evidence that *să* cannot be assigned conjunctional status, but rather can be viewed as an affix, belonging to the verbal complex together with other affixes (negation, certain adverbs and clitics), we conclude that in Romanian there is only a simple conjunction *ca* followed immediately or at a distance by a subjunctive, confirming thus linguistic ideas dating back to as early as Cipariu (1855). The optional or ungrammatical character of *ca* when immediately followed by subjunctive (*să* + verb) can be traced back to a commonly used structure in Latin and early Romance, namely conjunctionless subjunctive after certain types of verbs.

BDD-V901 © 2012 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:52:28 UTC)